

Cauza C-336/19

**Rezumatul cererii de decizie preliminară întocmit în temeiul articolului 98
alineatul (1) din Regulamentul de procedură al Curții de Justiție**

Data depunerii:

18 aprilie 2019

Instanța de trimitere:

Grondwettelijk Hof (Belgia)

Data deciziei de trimitere:

4 aprilie 2019

Reclamanți

Centraal Israëlitisch Consistorie van België și alții

Unie Moskeeën Antwerpen VZW

Islamitisch Offerfeest Antwerpen VZW

JG

KH

Executief van de Moslims van België și alții

Coördinatie Comité van Joodse Organisaties van België. Section belge du Congrès juif mondial et Congrès juif européen VZW și alții

Intervenienți:

LI

Vlaamse regering

Waalse regering

Kosher Poultry BVBA și alții

Global Action in the Interest of Animal VZW

Obiectul procedurii principale

Procedura principală privește mai multe acțiuni ce vizează anularea decretului Vlaamse Gewest [Regiunii Flamande] din 7 iulie 2017 de modificare a legii din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor, cu privire la metodele autorizate de sacrificare a animalelor (denumit în continuare „decretul din 7 iulie 2017”), introduse de Centraal Israëlitisch Consistorie van België [Consistoriul Central Israelit al Belgiei] și alții, de vzw [asociația fără scop lucrativ] „Unie Moskeeën Antwerpen” [Uniunea Moscheilor din Antwerpen, Belgia] și de vzw [asociația fără scop lucrativ] „Islamitisch Offerfeest Antwerpen” [Sărbătoarea Islamică a Sacrificiului Antwerpen, Belgia], de JG și KH, de Executief van de Moslims van België [Executivul musulmanilor din Belgia] și alții și de vzw [asociația fără scop lucrativ] Coördinatie Comité van Joodse Organisaties van België [Comitetul de Coordonare a Organizațiilor Evreiești din Belgia], Section belge du Congrès juif mondial et Congrès juif européen [Secțiunea Belgiană a Congresului Evreiesc Mondial și a Congresului Evreiesc European] și alții.

Obiectul și temeiul juridic al cererii de decizie preliminară

Cererea de decizie preliminară privește întrebarea dacă interzicerea sacrificării fără asomare în cadrul unui sacrificiu realizat în timpul unui ritual religios și introducerea unui procedeu alternativ de asomare pentru un astfel de sacrificiu, așa cum sunt enunțate în decretul din 7 iulie 2017, sunt compatibile cu dreptul Uniunii Europene, mai exact cu articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii, și cu articolul 10 alineatul (1) (libertatea de religie), articolele 20 și 21 (dreptul la egalitate și la nediscriminare) și articolul 22 (principiul diversității religioase) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Cererea este formulată în temeiul articolului 267 TFUE.

Întrebările preliminare

1. Articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii trebuie interpretat în sensul că statelor membre le este permis ca, prin derogare de la dispoziția prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din acest regulament și pentru a promova bunăstarea animalelor, să adopte norme precum cele cuprinse în decretul Regiunii Flamande din 7 iulie 2017, „de modificare a legii din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor, cu privire la metodele autorizate de sacrificare a animalelor”, norme care prevăd, pe de o parte, interzicerea sacrificării animalelor fără asomare, valabilă și pentru sacrificiul realizat în cadrul unui ritual religios și, pe de altă parte, un procedeu alternativ de asomare pentru sacrificiul realizat în cadrul unui ritual religios, bazat pe asomarea reversibilă și pe preceptul ca asomarea să nu ducă la decesul animalului?

2. În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din regulamentul menționat încalcă, în interpretarea indicată la prima întrebare, articolul 10 alineatul (1) din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene?

3. În cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) coroborat cu articolul 4 alineatul (4) din regulamentul menționat încalcă, în interpretarea indicată la prima întrebare, articolele 20, 21 și 22 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, deoarece pentru uciderea animalelor folosind metode speciale prevăzute de ritualuri religioase nu se prevede decât o excepție condiționată de la obligația de asomare a animalului [articolul 4 alineatul (4) coroborat cu articolul 26 alineatul (2)], în timp ce pentru uciderea animalelor în cadrul activităților de vânatoare, de pescuit și în cadrul manifestărilor sportive și culturale, din motivele specificate în considerentele regulamentului, sunt prevăzute dispoziții potrivit cărora aceste activități nu intră în sfera de aplicare a regulamentului sau sub incidența obligației de a asoma animalul în momentul uciderii acestuia [articolul 1 alineatul (1) al doilea paragraf și alineatul (3)]?

Dispozițiile de drept al Uniunii și de drept internațional invocate

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene: articolele 13, 26, 28-36, 49, 56-62 și 267

Tratatul privind Uniunea Europeană: articolul 4 alineatul (3)

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene: articolele 10, 12, 15, 16, 20, 21, 22 și 52

Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii (JO 2009, L 303, p. 1): considerentele (4), (11), (14), (15), (16), (18), (20); articolele 1, 2, 3, 4, 7, 18, 20, 21 și 26

Convenția europeană a drepturilor omului: articolele 8, 9, 11 și 14

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice: articolele 2, 18, 26 și 27

Declarația universală a drepturilor omului: articolele 18 și 27

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale: articolul 15

Dispoziții naționale invocate

Constituția: articolele 10, 11, 19, 21, 23 și 27

Legea din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor (Monitorul Oficial belgian, 3.12.1986, p. 16382): articolele 3, 14 bis, 15, 16, 36 și 45 ter

Decretul Regiunii Flamande din 7 iulie 2017 de modificare a legii din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor, cu privire la metodele autorizate de sacrificare a animalelor (Monitorul Oficial belgian, 18.7.2017, p. 73317): articolele 1, 3, 4, 5 și 6

Decretul Regiunii Valone din 18 mai 2017 de modificare a articolelor 3, 15 și 16 și de introducere a unui articol 45 ter în Legea din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor (Monitorul Oficial belgian, 1.6.2017, p. 60638)

Prezentare succintă a situației de fapt și a procedurii principale

- 1 La 7 iulie 2017, Regiunea Flamandă a adoptat un decret de modificare a legii din 14 august 1986 privind protecția și bunăstarea animalelor, cu privire la metodele autorizate de sacrificare a animalelor. Acest decret introduce o interdicție de principiu a sacrificării fără asomare a animalelor vertebrate, chiar și atunci când sacrificiul are loc în cadrul unui ritual religios. De asemenea, se prevede ca procedeul de asomare din cadrul sacrificărilor ritualice să fie reversibil și să nu ducă la decesul animalului.
- 2 În luna ianuarie 2018, reclamantii au introdus la Grondwettelijk Hof [Curtea Constituțională, Belgia] acțiuni în anulare împotriva decretului din 7 iulie 2017.
- 3 LI, guvernul flamand, guvernul valon și bvba Kosher Poultry și alții au intervenit în procedură.

Principalele argumente ale părților din litigiul principal

- 4 În sprijinul acțiunilor lor în anulare, reclamantii invocă, în esență, încălcarea celor de mai jos:

(1) Regulamentul nr. 1099/2009 coroborat cu principiul egalității și nediscriminării, deoarece credincioșii evrei și musulmani ar fi privați de garanția prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009, potrivit căreia sacrificările rituale nu pot fi supuse cerinței privind asomarea prealabilă, și deoarece decretul din 7 iulie 2017, contrar articolului 26 alineatul (2) din regulamentul menționat, nu ar fi fost comunicat în timp util Comisiei Europene;

(2) libertatea de religie, deoarece credincioșii evrei și musulmani ar fi împiedicați, pe de o parte, să sacrifice animale în conformitate cu preceptele religiei lor și, pe de altă parte, să își procure carne care provine de la animale sacrificate în conformitate cu aceste precepte religioase;

(3) principiul separației între biserică și stat, deoarece dispozițiile decretului din 7 iulie 2017 ar impune modul în care trebuie să se desfășoare un rit religios;

(4) dreptul la muncă și la libera alegere a profesiei, libertatea de a desfășura o activitate comercială și libera circulație a bunurilor și serviciilor, deoarece persoanele care sacrifică animale potrivit unui rit religios ar fi împiedicate să își exercite profesia, deoarece măcelarii și măcelăriile ar fi împiedicate să ofere clienților carne cu privire la care pot garanta că provine de la animale care au fost sacrificate în conformitate cu preceptele religioase și deoarece s-ar denatura concurența dintre abatoarele situate în Regiunea Flamandă și cele situate în Regiunea Bruxelles-Capitală sau în alt stat membru al Uniunii Europene în care se permite sacrificarea animalelor fără asomare;

(5) principiul egalității și nediscriminării, deoarece

- fără o justificare rezonabilă, credincioșii evrei și musulmani ar fi asimilați, în același mod, persoanelor care nu sunt supuse unor cerințe alimentare specifice impuse de o religie;
- persoanele careucid animale în cadrul practicării vânătorii sau a pescuitului sau pentru combaterea organismelor dăunătoare, pe de o parte, și persoanele careucid animale folosind metode speciale de sacrificare impuse de participarea la un cult, pe de altă parte, ar fi tratate diferit, fără o justificare rezonabilă, și
- fără o justificare rezonabilă, credincioșii evrei, pe de o parte, și credincioșii musulmani, pe de altă parte, ar fi tratați în mod egal.

5 Ca răspuns la argumentele prezentate de reclamanți, guvernul flamand și guvernul valon invocă următoarele:

(1) Guvernul flamand susține că articolul 26 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1099/2009 stipulează în mod explicit că statele membre pot adopta norme naționale destinate să asigure o protecție mai extinsă a animalelor în momentul uciderii, inclusiv în cazul sacrificării folosind metode ritualice. Cu alte cuvinte, dreptul Uniunii nu garantează că sacrificările folosind metode ritualice nu pot fi supuse obligației asomării prealabile. Guvernul valon consideră că argumentația reclamanților goleşte de sens articolul 26 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1099/2009.

(2) Guvernul flamand susține că din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului rezultă că libertatea de religie nu include dreptul de a sacrifica în mod personal un animal conform unor ritualuri religioase (Hotărârea CEDO din 27 iunie 2000, Cha'are Shalom Ve Tsedek împotriva Franței, CE:ECHR:2000:0627JUD002741795). El susține, de asemenea, că interzicerea sacrificiului fără asomare, în măsura în care aceasta este calificată drept ingerință în libertatea de religie, este necesară într-o societate democratică, răspunde unei nevoi sociale imperioase și este proporțională cu scopurile urmărite. Guvernul valon precizează că dispozițiile atacate urmăresc un scop legitim, și anume promovarea bunăstării animalelor.

(3) Guvernul flamand susține că libertatea organizării religioase nu împiedică autoritățile, atunci când organizează funcționarea statului, să intervină în desfășurarea manifestărilor religioase, în măsura în care acest lucru este compatibil cu armonia și toleranța religioasă. Guvernul valon consideră că autoritatea care a emis decretul nu a urmărit sub nicio formă să emită o apreciere cu privire la ritualurile și practicile religioase ale unei religii sau ale alteia.

(4) Guvernul flamand susține că interdicția generală a sacrificării animalelor fără asomare nu presupune nicio limitare a dreptului la muncă. În măsura în care ar fi vorba totuși de o limitare, aceasta este justificată de scopul de a preveni orice suferință evitabilă în timpul sacrificării animalelor. Guvernul valon consideră că nu s-a demonstrat că reclamantii care lucrează ca măcelari și-ar pierde activitatea economică, deoarece dispozițiile în cauză nu aplică criterii bazate pe naționalitate sau pe statul de origine și deoarece scopul de a urmări bunăstarea animalelor este menționat în mod explicit la articolul 13 TFUE. El mai susține, de asemenea, că restricțiile privind libera circulație a bunurilor pot fi justificate de cerințe imperative precum protecția mediului.

(5) Guvernul flamand susține că nu există nicio discriminare. Cu titlu subsidiar, acesta susține că faptul că decretul din 7 iulie 2017 nu face diferența dintre aderenții credinței iudaice și persoanele care nu sunt supuse unor cerințe alimentare specifice este justificat în mod rezonabil, întrucât numeroase studii științifice au demonstrat că sacrificarea animalelor fără asomarea prealabilă aduce o gravă atingere bunăstării animalelor. În ceea ce privește diferența de tratament față de activitățile de vânatoare, pescuit și combatere a organismelor dăunătoare, acesta consideră că astfel de activități nu sunt comparabile cu cele ale reclamantilor, întrucât, având în vedere natura acestor activități, îndeplinirea unei obligații de asomare prealabilă este imposibilă.

În ceea ce privește argumentul că credincioșii evrei și musulmani sunt discriminați, guvernul valon susține că dispozițiile atacate sunt adecvate pentru atingerea obiectivului urmărit legat de bunăstarea animalelor și că diferența de tratament invocată de reclamantii este rezonabil justificată. În ceea ce privește diferența de tratament față de activitățile de vânatoare, pescuit și combatere a organismelor dăunătoare, el susține că acest context este diferit de cel referitor la sacrificarea animalelor.

- 6 LI susține, în esență, că decretul atacat nu încalcă libertatea de religie, întrucât credința iudaică nu interzice sacrificarea animalelor asomate. El mai susține, de asemenea, că o eventuală diferență de tratament între uciderea animalelor în cadrul activităților de vânatoare și de pescuit, pe de o parte, și sacrificarea conform unor ritualuri religioase, pe de altă parte, este justificată deoarece în primul caz nu există posibilitatea de a asoma animalul în prealabil.
- 7 Asociația fără scop lucrativ Global Action in the Interest of Animals susține, în special, că decretul atacat nu încalcă principiul separației între biserică și stat, că

acesta respectă libertatea de religie și că este proporțional cu scopul urmărit, și anume eliminarea suferinței și durerii inutile a animalelor.

- 8 Bvba Kosher Poultry și alții subliniază că sacrificarea animalelor conform preceptelor religioase iudaice este mai benefică pentru animale decât metodele obișnuite de sacrificare. În plus, excepția de la obligația de sacrificare a animalului cu asomarea acestuia, cuprinsă în Regulamentul nr. 1099/2009, are scopul de a asigura respectarea libertății de religie.

Prezentare succintă a motivării trimiterii preliminare

Întrebarea 1

- 9 Articolul 3 din decretul din 7 iulie 2017 stipulează că un animal vertebrat poate fi ucis numai după ce a fost asomat în prealabil. Fac excepție forța majoră, vânătoarea sau pescuitul și combaterea organismelor dăunătoare. De asemenea, acest articol prevede că, în cazul animalelor supuse unor metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, asomarea trebuie să fie reversibilă, iar moartea animalului nu trebuie să fie efectul asomării. Cu alte cuvinte, decretul din 7 iulie 2017 interzice sacrificarea ritualică fără asomare.
- 10 Limitări pentru practica sacrificării sunt stabilite și în dreptul Uniunii Europene. Astfel, potrivit Regulamentului nr. 1099/2009, la momentul unei sacrificări animalele în cauză trebuie să fie, în principiu, asomate. Această obligație este enunțată la articolul 4 alineatul (1) din acest regulament, care prevede că „[a]nimalele vor fi ucise doar după asomare, în conformitate cu metodele și cerințele specifice referitoare la aplicarea metodelor respective prevăzute în anexa I.” Sacrificarea ritualică fără asomarea prealabilă este permisă cu titlu de excepție. Articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 prevede că, în cazul animalelor supuse unor metode speciale de sacrificare prevăzute de ritualuri religioase, cerințele prevăzute la articolul 4 alineatul (1) din acest regulament nu se aplică atunci când sacrificarea are loc într-un abator. Această excepție este motivată de principiul libertății de religie, garantat de cartă.
- 11 Instanța de trimitere precizează că, în temeiul articolului 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009, statele membre dispun de o anumită libertate de acțiune pentru a adopta norme naționale cu privire la sacrificările religioase, care sunt destinate să asigure o protecție a animalelor mai extinsă decât cea prevăzută de regulament. Articolul 26 alineatul (2) al doilea paragraf prevede că statele membre notifică Comisiei aceste norme naționale, fapt care s-a întâmplat, în opinia instanței de trimitere.
- 12 Prin intermediul primei sale întrebări preliminare, instanța de trimitere solicită Curții de Justiție în esență să stabilească dacă permisiunea acordată statelor membre de a asigura o protecție a animalelor mai extinsă, prevăzută în Regulamentul nr. 1099/2009, poate fi interpretată în sensul că statele membre pot

introduce o interdicție generală a sacrificărilor fără asomare, așa cum prevede decretul flamand. Într-adevăr, o posibilă interpretare este, așa cum susțin mai mulți reclamânți, că statele membre ale Uniunii Europene nu pot folosi articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009 pentru a compromite excepția de la obligația sacrificării cu asomare, prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din acest regulament.

Întrebarea 2

- 13 Prin intermediul celei de a doua întrebări preliminare, instanța de trimitere dorește să stabilească dacă, în cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare, articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din regulamentul menționat încalcă, în interpretarea indicată la prima întrebare, articolul 10 alineatul (1) din cartă, potrivit căruia orice persoană are dreptul la libertatea de religie.
- 14 Instanța de trimitere precizează, în primul rând, că excepția de la obligația de principiu de a asoma animalul înainte de sacrificarea acestuia, prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009, este motivată de principiul libertății de religie, astfel cum este garantat de articolul 10 alineatul (1) din cartă.
- 15 Potrivit instanței de trimitere, statele membre pot deroga însă de la excepția menționată anterior. Articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009 permite statelor membre ca, pentru a promova bunăstarea animalelor, să deroge de la dispoziția prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din acest regulament. În acest context, nu se precizează care sunt limitele pe care statele membre ar trebui să le respecte.
- 16 Instanța de trimitere precizează că se pune întrebarea, prin urmare, dacă articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009 poate fi interpretat în sensul că statelor membre ale Uniunii Europene le este permis să adopte norme naționale precum cele prevăzute în decretul atacat și dacă această dispoziție, în caz că este astfel interpretată, este compatibilă cu libertatea de religie, astfel cum este garantată de articolul 10 alineatul (1) din cartă.

Întrebarea 3

- 17 Mai mulți reclamânți susțin că, dacă articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) din Regulamentul nr. 1099/2009 este interpretat în sensul că statelor membre ale Uniunii Europene le este permis să ia măsuri precum cele prevăzute în decretul atacat, această dispoziție încalcă principiul egalității și nediscriminării, astfel cum este garantat de articolele 20 și 21 din cartă, și principiul diversității religioase, astfel cum este garantat de articolul 22 din cartă.
- 18 Instanța de trimitere precizează că Regulamentul nr. 1099/2009 prevede doar o excepție condiționată de la obligația asomării prealabile în cazul uciderii animalelor folosind metode rituale de sacrificare [articolul 4 alineatul (4)

coroborat cu articolul 26 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1099/2009], în timp ce uciderea animalelor în cadrul activităților de vânătoare, de pescuit și în cadrul manifestărilor sportive și culturale este complet scutită de aceeași obligație [articolul 1 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1099/2009].

- 19 În acest context, instanța de trimitere dorește să stabilească dacă, în cazul unui răspuns afirmativ la prima întrebare preliminară, articolul 26 alineatul (2) primul paragraf litera (c) coroborat cu articolul 4 alineatul (4) din Regulamentul nr. 1099/2009 încalcă articolele 20, 21 și 22 din cartă. Cu alte cuvinte, ea se întreabă dacă regulamentul provoacă, în acest caz, o discriminare nejustificată prin faptul că statele membre pot restricționa excepția pentru sacrificările religioase, în timp ce uciderea animalelor fără asomare este totuși permisă în cazul activităților de vânătoare, de pescuit și al manifestărilor sportive sau culturale.

DOCUMENT DELIBERÉ